

Els Harbers (Vangoud Advocaten): "De no-nonsensementaliteit van mijn cliënten vind ik prettig."

ALTIJD KAPLAARZEN MEE NAAR DE CLIËNT

Duizenden boze boeren op het Malieveld en elders in den lande, de stikstofproblematiek, de MKZ- en Fipronil-crisis: in de agrarische wereld is er altijd reuring. Ook de agrarisch jurist heeft zijn handen er vol aan. Drie advocaten en een notaris vertellen over hun vak: over fosfaatrechten, kavelruil en kaplaarzen in de achterbak.

DOOR ALIEKE BRUINS

De ouders van Els Harbers (54) hadden een agrarisch bedrijf in de Achterhoek. Haar broer heeft de boerderij overgenomen. Zelf koos ze voor de advocatuur. Haar familie is er nog altijd verbaasd over. Harbers, lachend: “Bij ons thuis gold altijd: doe maar gewoon, dan doe je al gek genoeg.” Na een stage bij de Aartsdiocesane r.k. Boeren- en Tuindersbond (ABTB), voorganger van landbouworganisatie LTO, ging ze daar als agrarisch jurist aan de slag. In 1994 stapte ze over naar de advocatuur, waar ze zich verder specialiseerde in het bestuurs- en vastgoedrecht. Sinds 2017 werkt ze bij Vangoud Advocaten in Arnhem, waar ze partner en naar eigen zeggen ‘super-specialist’ is op het gebied van pachtrecht.

PACHTKAMERS

Harbers heeft cliënten in het hele land, waaronder landgoedeigenaren, overheden, projectontwikkelaars en agrarisch ondernemers, en treedt zowel namens verpachters als pachters op. “Ik kan me daardoor goed inleven in de

standpunten van beide partijen.” Haar praktijk bestaat voor ongeveer zestig procent uit procederen. Zo procedeert ze veel bij de pachtkamer van het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, dat als enige hogerberoepscollege geschillen behandelt tussen verpachters en pachters. De beslissingen gaan onder meer over de opzegging van pachtovereenkomsten, pachtopvolging, ontbinding of schadevergoeding. In een van de appelprocedures treedt Harbers op namens de eigenaar van een groot deel van de Hertogin Hedwigepolder in Zeeland (gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 25 april 2017, ECLI:NL:GHARL:2017:3544).

Soms leidt de pachtrechtspraak tot commotie ‘in het veld’, zoals na het voorlopige arrest van het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden van 26 maart van dit jaar, in een zaak waarin Harbers als gemachtigde optrad namens de verpachter (ECLI:NL:GHARL:2019:2544). Daarin besliste het hof dat de fosfaatrechten in beginsel van de pachter zijn en dat er geen reden is deze bij het einde van de pacht aan de verpachter over te dragen, “tenzij de verpachter langdurig

bedrijfsmiddelen aan de pachter ter beschikking heeft gesteld die voor diens bedrijf van overwegend belang zijn om zijn bedrijf te exploiteren". Bij de LTO riep dit vonnis de vraag op of sprake is van willekeur of een voorkeur voor de belangen van verpachters. Harbers: "Ze hadden het recht voor de verpachters op nul willen zien." Om de kwaliteit van de pachtrechtspraak te verbeteren pleitte de landbouworganisatie ervoor om ook pachters een plek te geven in de pachtkamers. "Onbegrijpelijk", zegt Harbers, "want dat is al jaren zo. In de pachtkamers hebben naast raadsheren ook deskundige leden zitting van zowel verpachters- als pachterszijde."

DWINGEND SYSTEEM

De pachtrechtspraak is een belangrijk onderdeel van het Nederlandse pachtstelsel. Al jaren wordt gesproken over een nieuwe inrichting daarvan. Volgens minister Schouten van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) moet het nieuwe stelsel bijdragen aan duurzaam bodembeheer en het versterken van de positie van boeren, met meer mogelijkheden om te investeren. Verpachters sluiten nu vaak kortdurende pachtcontracten af, die door schaarste aan grond en liberale prijsvorming hogere prijzen hebben. Voor hen zijn de reguliere, langdurige pachtcontracten vanwege de lagere prijzen en bescherming voor de pachter minder interessant. Schouten wil een systeem waarbij langlopende pacht de norm wordt. Harbers: "Het saillante is dat vooral de overheid gebruikmaakt van kortdurende pachtcontracten. Door openbaar aan te besteden verdienen ze daar enorme bedragen mee."

De huidige wetgeving is tweeslachtig, met enerzijds de geliberaliseerde pacht met nauwelijks bescherming voor pachters en anderzijds de reguliere pacht met veel dwingendrechtelijke bescherming. Beide hebben volgens Harbers nadelen. "Zo kun je je afvragen of elke pachter wel tot in de lengte der jaren bescherming nodig heeft."

NO NONSENSE

Het agrarisch recht is een prachtig vakgebied, zegt Harbers glunderend. Voor de wetenschappelijke kant ervan zou volgens haar op universiteiten dan ook meer aandacht mogen zijn. "Echt

"EEN VAN MIJN COLLEGA'S VRAAGT ZIJN CLIËNTEN WEL EENS OF HIJ OP DE TREKKER MAG"

mensenwerk" noemt ze haar vak. "Vaak heb ik te maken met familiebedrijven. De zorg die ze daar voor elkaar hebben vind ik mooi. Zowel landgoedeigenaren als agrarisch ondernemers zijn op de lange termijn gericht, geen korte termijn winstbejag. Ook de nonsensentaliteit van mijn cliënten vind ik prettig. Ze staan vaak letterlijk in de klei. Graag loop ik met hen mee over het land. Daarom neem ik altijd kaplaarzen mee in mijn auto. Een van mijn collega's vraagt zijn cliënten wel eens of hij op de trekker mag. Dat doe ik nog net niet."

ONTEIGENING

Ook Charles van Mierlo (59) is geboren en getogen op een melkveebedrijf. Na zijn studie Nederlands recht combineerde hij een studie fiscaal recht met een baan in het onderwijs. Daarna werkte hij net als Harbers als bedrijfsjurist bij de ABTB. In 1999 begon hij als advocaat bij het kantoor van Gresnigt & Van Kippersluis Advocaten in Zwolle, waar hij sinds 2005 partner is.

Van Mierlo richt zich vooral op het bestuursrecht en houdt zich onder meer bezig met handavings- en ruimtelijke ordeningszaken. "Ik krijg bijvoorbeeld regelmatig vragen van agrarisch ondernemers over zonneweides (percelen met zonnepanelen, red.). Deze gaan meestal over ruimtelijke ordeningsaspecten. Ze vragen zich bijvoorbeeld af of een zonneweide op de betreffende locatie volgens het overheidsbeleid is toegestaan." Ook houdt hij zich bezig met onteigeningszaken. "De boeren in Nederland hebben de afgelopen jaren duizenden hectaren ingeleverd." Zijn clientèle bestaat vooral uit agrarische familiebedrijven, ex-boeren en eigenaren van grond die zelf geen boer zijn. "Dat ik zelf op een boerderij ben opgegroeid praat makkelijker."

Zijn vakgebied is veelzijdig. "Geen dag en geen zaak is hetzelfde. Er zijn steeds weer nieuwe ontwikkelingen, zoals in het kader van fosfaatrechten. In de zaken daarover moet je je als advocaat én rechter in korte tijd specialistische kennis eigen maken. Ook het College van Beroep voor het bedrijfsleven heeft het er druk mee en zelfs de organisatie aangepast naar aanleiding van de grote toevloed aan fosfaatrechtzaken. Rechters moeten ook nog eens snel uitspraak doen. De kwaliteit van de rechtspraak is in het algemeen goed, maar niet alle rechters beschikken over specialistische agrarische kennis. Dat brengt soms een onzekere factor mee, die ik uiteraard met mijn cliënten vooraf bespreek. Het gaat om grote financiële belangen."

WEDDENSCHAPPEN

Van Mierlo heeft overwegend een procespraktijk. Hij procedeert bij de pachtkamers, de sector bestuursrecht van

FOTO: RENEE KRIJGSMAN

Charles van Mierlo: (Gresnigt & Van Kippersluis Advocaten): "Dat ik zelf op een boerderij ben opgegroeid praat makkelijker."

Joost de Rooij (Linssen Advocaten): "Ik vind de gedrevenheid en vooruitstrevendheid van mijn cliënten mooi."

de rechtbanken, het College van Beroep voor het bedrijfsleven (CBB) en de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Ook trad hij in enkele zaken op in procedures bij het Hof van Justitie van de Europese Unie in Luxemburg. Vooral de zaak Van Dijk/gemeente Kampen is

hem bijgebleven, waarin hij optrad namens pachter Cornelis van Dijk. De gemeente had sinds 1982 grond verpacht aan Van Dijk, die jarenlang Europese subsidie had gekregen voor de teelt van bepaalde gewassen, en later de zogeheten toeslagrechten. De gemeente vond dat zij bij het einde van de pacht recht had op deze toeslagrechten. "Iedereen uit het veld, van ministerie, LTO tot collega's en boer, wilde weten hoe dit afliep", zegt Van Mierlo, die de zaak voor zijn cliënt won. Bij arrest van 23 januari 2010 (C-470/08) besliste het Europese Hof dat een verplichting van de pachter om bij het einde van de pacht toeslagrechten aan de verpachter op te leveren of aan hem een vergoeding te betalen, niet volgt uit het recht van de EU. "Er werden zelfs weddenschappen op afgesloten. Ik heb er vijf flessen wijn aan verdiend."

VETERINAIRE WETGEVING

Joost de Rooij (47) werkt sinds 1996 bij Linssen Advocaten in Tilburg, specialisten in agrarisch recht. Sinds 2008 is hij als partner aan dit kantoor verbonden. De Rooij is gespecialiseerd in het agrarisch bestuursrecht, waaronder milieu- en omgevingsrecht, en specialist op het gebied

van de Natuurbeschermingswet, veterinaire wetgeving en de Meststoffenwet. In 2009 promoveerde hij aan de Rijksuniversiteit in Groningen op het proefschrift *Kan de Meststoffenwet gemist worden?*. Zijn cliënten zijn vooral Brabantse boerenfamiliebedrijven, maar ook grote agrarische ondernemingen.

In de agrarische sector is De Rooij onder meer bekend van de zogenoemde 'Q-koorts-zaken'. Zo stond hij in 2010 tientallen geitenhouders bij in het kader van een schadevergoeding als gevolg van een door de overheid ingesteld levenslang fokverbod. Vanwege besmetting met Q-koorts zijn in Nederland sinds december 2009 dieren geruimd op tientallen geitenboerderijen waar besmetting was geconstateerd. Voor deze dieren zijn vergoedingen betaald. Voor niet-geruimde dieren op bedrijven waar besmetting was vastgesteld geldt een levenslang fokverbod. "De staat is aansprakelijk gesteld, maar er is uiteindelijk niet door de geitenhouders geprocedeerd."

In de MKZ-procedures trad De Rooij als gemachtigde op namens verschillende veehouders uit het oosten van het land. In 2001 brak het mond- en klauwzeervirus uit in Nederland. Ongeveer 60.000 dieren op bijna 250 bedrijven werden geruimd. Veel inwoners geloven niet dat er echt een uitbraak was. Boeren en belanghebbenden hebben ongeveer achttien jaar lang het besluit tot ruiming van het ministerie van LNV aangevochten. Onlangs, op 9 oktober, behandelde het CBB de zaak die inwoners uit Kootwijkerbroek hebben aangespannen tegen de staat. Zij hopen dat het college oordeelt dat in 2001 tienduizenden dieren ten onrechte zijn geruimd. Ook het kantoor van De Rooij staat een van de appellanten bij. De uitspraak wordt later in november verwacht.

De Rooij ziet dat veehouders zich steeds vaker verenigen in procedures. Verstandig, vindt hij. "Niet alleen omdat ze de kosten kunnen delen die met procederen gemoeid zijn, maar ook omdat ze als groep makkelijker met de overheid over oplossingen kunnen praten. Ook kunnen ze elkaar tot steun zijn en juridische kennis delen." Dat is

SPECIALISTENVERENIGINGEN VAN AGRI-JURISTEN

De Vereniging van Agrarisch Recht Advocaten (VvARA) is de vereniging van advocaten die gespecialiseerd zijn in het agrarisch recht. Het doel van de vereniging is het bevorderen van de kwaliteit en de deskundigheid van haar leden. In dat kader organiseert de VvARA regelmatig studie- en netwerkbijeenkomsten, waar leden kennis kunnen opdoen en delen. Daarnaast heeft de vereniging een online platform voor kennisdeling en -overdracht. De VvARA werkt onder meer samen met accountants, fiscalisten en notarissen in de agrarische

sector, en met andere specialistenverenigingen, zoals de Vereniging van Agrarisch Specialisten in het Notariaat (VASN) en het Instituut voor Agrarisch Recht (IAR), dat de redactie voert van het *Tijdschrift voor Agrarisch Recht*. In dit vakblad, waarvan Els Harbers redactievoorzitter is, wordt aandacht besteed aan de belangrijkste ontwikkelingen op het terrein van agrarisch recht. Ook is er de Vereniging voor Agrarisch Recht, een forum voor iedereen die zich beroepsmatig bezighoudt met landbouw en recht.

Fockema Andreae's Juridisch woordenboek nu beschikbaar in Van Dale Online

Nieuw
€ 75,- per jaar

- Juridische termen, afkortingen en begrippen
- Korte verklaringen met verwijzingen naar wetsartikelen
- Onmisbaar bij het lezen en schrijven van juridische teksten

van Dale

Sinds 1864 toonaangevend in taal

www.vandale.nl/fockema

deSingel
ADVOCATEN & FISCALISTEN

Wij zoeken zelfstandige advocaat-ondernemers

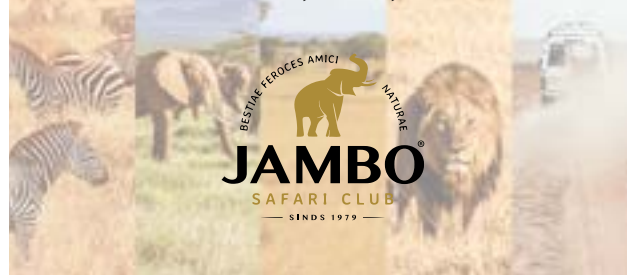
De Singel Advocaten in Enschede vormen een kostenmaatschap. Iedere advocaat heeft zijn of haar eigen onderneming. We delen gezamenlijke kosten zoals huisvesting, personele ondersteuning en verzekeringen. Waar wenselijk werken wij samen in dossiers, terwijl we ook kennis en ervaring uitwisselen en elkaars praktijken waarnemen.

Deze constructie geeft ruim baan aan ieders ondernemingsgeest, biedt flexibiliteit, geeft een goede basis voor samenwerking en voorkomt discussie over de verdeling van inkomsten.

Wij zijn op zoek naar enkele zelfstandige advocaten, startend en/of ervaren op vergelijkbare of andere rechtsgebieden dan die wij nu hebben.

Ga voor meer informatie, vragen en reacties naar desingeladvocaten.nl

UITGEVERIJ MR. FELICITEERT
JAMBO SAFARI CLUB
MET HAAR 40 JARIG JUBILEUM

€19,95

cadeautip

Het Gerecht Een juridisch kookboek

In dit juridische kookboek staan **32 recepten** voor elk moment van de dag. Start de dag bijvoorbeeld met een paar heerlijke **notarisappelpannenkoekjes** of een gezonde **pleidooier**.

Bestel vandaag nog uw exemplaar op www.boomjuridisch.nl

boomjuridisch

www.boomjuridisch.nl

Joost Verploegen (Bruggink & Van Beek Notarissen; rechts): "Het aantal boeren dat stopt is in een stroomversnelling gekomen."

volgens hem geen overbodige luxe, nu de wet- en regelgeving steeds complexer is geworden en vaak wordt aangepast. Maar deze wetgeving maakt zijn werk ook interessant. "Ook de gedrevenheid en vooruitstrevendheid van mijn cliënten en de dynamiek in de sector vind ik mooi. Europese wetgeving, onteigening, woningbouwontwikkeling, de natuur: tal van factoren komen in mijn vak samen."

PAS-UITSPRAKEN

De PAS-uitspraken van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State van 29 mei van dit jaar zijn ook een gevolg van Europese regelgeving. Daarin concludeerde de Afdeling dat het Programma Aanpak Stikstof (PAS) niet als basis voor vrijstelling van vergunningverlening mag worden gebruikt. In twee van de vijf PAS-zaken stonden de vergunningen centraal van veehouderijen die door Linssen Advocaten juridisch werden bijgestaan. Naar aanleiding van de PAS-uitspraken presenteerde de commissie-Remkes op 25 september het rapport 'Niet alles kan', dat ook voor de agrarische sector grote gevolgen zal hebben. Het kabinet worstelt met het stikstofdossier en hoopt voor het einde van het jaar meer duidelijkheid te kunnen geven. Volgens De Rooij leidt dit bij agrarische ondernemers tot veel vragen. "Hoe wordt straks ingegrepen? Hoe wordt de schade vergoed?"

AGRI-NOTARIS

Ook voor het notariaat zal de stikstofproblematiek gevolgen hebben, verwacht agri-notaris Joost Verploegen (48) van Bruggink & Van Beek Notarissen in Wijchen. "In de afgelopen jaren zijn al heel veel boeren gestopt, maar de laatste tijd gaat dit in een stroomversnelling."

Stoppende boeren en agrariërs die met hun bedrijf willen doorgaan hebben allebei hun eigen problematiek, aldus Verploegen, die ook docent is aan de beroepsopleiding voor het notariaat en het Instituut na- en bijscholing van Notariële en Juridische Medewerkers (INM) en bestuurslid bij de Vereniging voor Agrarisch Specialisten in het

Notariaat (VASN). "Veel agrarisch ondernemers vragen zich af hoe ze met de geldstromen moeten omgaan die misschien ter beschikking worden gesteld wanneer ze stoppen. Anderen, vaak akkerbouwers, kijken hoe ze hun bedrijf in stand kunnen houden, bijvoorbeeld door een samenwerking aan te gaan met hun kinderen." Waar in agrarische bedrijven lange tijd vooral de traditionele 'vader-zoonmaatschap' de norm was, kiezen volgens hem steeds meer agrarisch ondernemers voor nieuwe structuren. Ook daarbij kan de notaris een rol vervullen. "In de biologische landbouw zie je regelmatig nieuwe initiatieven waarbij belangenorganisaties zich inzetten voor een regionale ketensamenwerking. Agrifood-ondernemers hebben bijvoorbeeld het plan opgevat om rechtstreeks producten af te leveren bij zorginstellingen en hebben daarvoor een stichting in het leven roepen. Als notaris kan ik daarbij helpen."

SPANNINGSVELD

In zijn notariële praktijk richt Verploegen zich met name op onroerend goed, ondernemingsrecht en agrarisch recht. Zijn cliënten, vaak familiebedrijven, komen vooral uit 'het land van Maas en Waal' en omstreken. Cliënten kunnen bij hem onder meer terecht voor advies over kavelruil. Dit bij wet ingestelde instrument voor (her)inrichting van landelijk gebied geeft volgens hem veel mogelijkheden om op grote schaal verschuivingen in landgebruik teweeg te brengen, bijvoorbeeld op het gebied van natuurontwikkeling, wegverbreding en schaalvergroting van agrarische ondernemingen. "Naast agrariërs zie je steeds meer in landgebruik geïnteresseerde partijen, waaronder natuurbeschermingsorganisaties, waterschappen en provincies. De agri-notaris kan helpen om zo'n proces goed te laten verlopen."

Verploegen adviseert cliënten ook over de mogelijke gevolgen van een bedrijfsoverdracht. De verhoudingen binnen de familie, de waardevaststelling van de activa en benutting van fiscale mogelijkheden maken zo'n bedrijfsoverdracht tot een complex proces. "Dit is vaak een spanningsveld en dat maakt mijn werk interessant."

Cliënten schakelen hem ook in bij de toedeling van de bezittingen. Zo'n toedeling kan agrariërs en hun familie in een lastig parket brengen, bijvoorbeeld bij een echtscheiding. "Boeren zijn meestal harde werkers en geen praters. In lastige situaties proberen ze vanwege de grote belangen vaak toch de boel bij elkaar te houden. Soms lukt het om tot een vergelijk te komen, maar soms ook niet. Dan is het belangrijk dat een notaris zijn rol kent en desgewenst tijdig naar andere professionals doorverwijst." ■

**"DE STIKSTOF-
PROBLEMATIEK
ZAL OOK VOOR
HET NOTARIAAT
GEVOLGEN
HEBBEN"**